

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

Навчально-науковий Юридичний інститут

Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права

РОЗВАДОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ

(методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів магістерського рівня освіти заочної форми навчання)

Івано-Франківськ, 2022

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (протокол № 2 від 03.11.2022 року)

Рецензенти:

Сворак С. Д. доктор юридичних наук, професор, кафедри навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.
Книш В. В. доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Розвадовський В.І. Конституційна юрисдикція; методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів магістрів 1-го року заочної форми навчання) – Івано-Франківськ, 2022, - 24 с.

Методичні вказівки з дисципліни «Конституційна юрисдикція» розроблені на основі навчального плану та призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів магістрів першого року навчання.

В даних методичних вказівках прописані рекомендації для підготовки кожної з тем дисципліни «Конституційна юрисдикція». Окрім того, вказана література та нормативно-правові акти, завдання до семінарських занять, завдання казуси, перелік контрольних запитань та інші наукові джерела, що сприятиме поглибленому вивченню та засвоєнню відповідних знань магістрами.

Методичні вказівки з дисципліни «Конституційна юрисдикція» призначені для студентів магістрів, аспірантів та викладачів ВНЗ.

ВСТУП

Конституційна юрисдикція, яка здійснюється єдиним органом конституційного правосуддя в порядку судочинства є новим інститутом застосування принципів верховенства права і верховенства Конституції України для Української держави.

Практична дійсність, яка відображає конституційно-правові відносини в державі, свідчить про своєчасність і пряму необхідність введення конституційного правосуддя для функціонування механізму держави, дотримання конституційних критеріїв у законодавчій діяльності, непорушності і гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Конституційна юрисдикція за змістом і формою є втіленням особливої функції держави, на яку покладено обов'язки охороняти і захищати Конституцію України. В процесі здійснення конституційного правосуддя виявляється суть конституційних норм і окремих понять, що є умовою офіційного тлумачення Конституції і законів України, забезпечується пріоритет і верховенство прав і свобод громадян у відносинах з державою.

Конституційна юрисдикція реалізується за принципами конституційного правосуддя і її мета спрямована на досягнення непорушності конституційного правопорядку, втілення принципу розподілу влад і верховенства права, до якого прагне суспільство.

З цією метою створено Конституційний Суд України, як постійно діючий орган судової влади і його роль в сучасних умовах полягає у забезпеченні режиму конституційності на всій території України і прямої дії Конституції України, їх верховенства стосовно всіх суб'єктів права та правовідносин, які складаються в суспільному житті. Важливою складовою конституційного правосуддя є здійснення функції конституційного контролю за правомірністю законів та інших нормативно-правових актів, які приймаються у державі, що дає можливість захищати і охороняти право як соціальну цінність, виключаючи будь-які спроби діяти не правовими засобами у сфері публічних та приватних інтересів.

Конституційне правосуддя виступає в інтегрованому виді як вища форма державної контрольної діяльності і для цього існує спеціалізована судова процедура. Поєднання матеріальних та процесуальних норм права дає можливість займати Конституційному Суду України провідну роль у ефективному досягненні мети — розв'язанні спорів, конституційній оцінці відповідності законів та інших нормативно-правових актів, наданні висновків, щодо запропонованих змін до Конституції України, тощо.

Спецкурс "Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні" відображає складову учбової дисципліни "Конституційне право України". Він безпосередньо пов'язаний з такими дисциплінами, як "Організація судових та право охоронних органів", "Теорія держави та права" та іншими.

За своїми джерелами спецкурс "Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні" дозволить студентам глибше засвоїти інші юридичні дисципліни: адміністративне право і процес, цивільне право і процес та інші правові дисципліни.

Безперечно, запропонований спецкурс відображає сучасні тенденції підготовки високоосвічених правознавців, здатних глибоко пізнавати складні правові явища, володіти сучасними методами аналізу правовідносин, які стосуються базових конституційних категорій, що вивчаються в курсі "Конституційне право України", що є головним завданням при навчанні отримати необхідні теоретичні та практичні знання і таким чином з'ясувати складний механізм функціонування конституційного правосуддя в Україні, виділяючи за особливими ознаками, формою і сутністю конституційне судочинство як окремого виду юридичного процесу.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.

Тема 1. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції (2 год).

П л а н

1. Моделі конституційної юрисдикції в світі.
2. Історія становлення в Україні конституційного контролю.
3. Місце Конституційного Суду України в механізмі правової охорони і захисту Конституції України.
4. Порядок формування Конституційного Суду України і його структура.
5. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
6. Юрисдикція Конституційного Суду України.
7. Статус судді Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

1. Президент України у жовтні 2008 р. видав Указ про до-строкове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів. Між Центральною виборчою комісією та Кабінетом Міністрів України виникли непорозуміння щодо порядку фінансування виборчої кампанії. До Конституційного Суду України надійшло конституційне звернення від двох громадян України, в якому вони просять надати офіційне тлумачення положень Закону України “Про вибори народних депутатів України” щодо фінансового забезпечення підготовки і проведення виборів, оскільки, на їх думку, неоднозначне їх за-стосування цими державними органами може призвести до неза-безпечення належних умов для проведення позачергових виборів народних депутатів України, порушення конституційних прав громадян щодо участі у виборах, спотворення результатів народного волевиявлення.

Які питання належать до юрисдикції Конституційного Суду України? Чи наявні підстави для офіційного тлумачення положень зазначеного Закону України?

2. Суб’єкт права на конституційне подання – Президент України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення

положень ч. 2, 3 ст. 124 Конституції України, зокрема, чи мають право суди загальної юрис-дикції приймати до свого провадження і розглядати по суті позо-вні заяви про поновлення на роботі, зміну формулювання щодо звільнення членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та осіб, яких згідно з Конституцією України призначають на посади та звільняють з посад Президент України або Верховна Рада України. На його думку, такі заяви не підвідомчі судам загальної юрисдикції, оскільки для таких осіб (Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Мініс-трів України, керівники інших центральних органів виконавчої влади, Генеральний прокурор України, Голова Антимонопольно-го комітету України, Голова Фонду державного майна України, судді) Конституцією України встановлено особливий порядок призначення на посади та звільнення з посад.

Голова Верховної Ради України пояснив, що компетенція судів загальної юрисдикції поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, в тому числі й на зазначені.

Генеральний прокурор України вважає неможливим оспорювання таких актів у судах загальної юрисдикції, оскільки визначення конституційності таких актів належить до повнова-жень Конституційного Суду України.

Як розмежовуються повноваження Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції, у тому числі щодо поставленого питання?

3. У світі склалися та досить ефективно реалізуються дві основні моделі органів конституційної юрисдикції. Це американ-ська та європейська (або австрійська) моделі. Крім того, в деяких країнах діє так звана іберійська (південноамериканська) модель, яку ще називають “суд ампаро”. деяких державах світу правовий захист конституції, як правило, здійснюють спеціально створені ради духовенства (на-приклад, в Ірані таку охорону здійснює Вища Рада Вартових по охороні Конституції). Особливостями характеризується консти-туційний контроль Франції, який здійснюється Конституційною Радою. Цей контроль, по-перше, має несудовий характер, а по-друге, його об'єктом не можуть бути закони, які вже вступили в силу.

У чому полягає суть кожної із існуючих у світі основних моделей органів конституційної юрисдикції? Яка модель кон-ституційного контролю діє в Україні та чи можна вважати її вдалою для нашої держави і суспільства? Коли і в зв'язку з чим виникли американська і австрійська моделі конституційної юрисдикції? Що являє собою попередній і наступний, обов'язковий і факультативний, формальний і матеріальний конституційний контроль?

4. Як відомо, згідно з чинною Конституцією України, Конституційний Суд України складається з 18 суддів, які при-значаються Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України по 6 суддів відповідно. Судді признача-ються на строк 9 років без права на переобрання. На

пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом таємного голосування із числа суддів строком на 3 роки без права на переобрання обирається Голова Конституційного Суду.

Дайте відповіді на такі запитання. Чому Конституційний Суд України є не просто органом конституційної юрисдикції, а єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні? Чи має принципове значення кількість населення країни щодо кількісного складу Конституційного Суду? Чи можна вважати вірним твердження про те, що в Україні Конституційний Суд формується трьома гілками влади, при тому, що Президент України є лише главою держави, а 6 суддів призначає саме він, а не Кабінет Міністрів України? Який порядок призначення суддів існує в інших країнах (на прикладі європейських держав чи держав колишнього СРСР)? Порядок зайняття вакантної посади судді. Вимоги, які висуваються законодавством України до кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України є такими важливими, що унеможливають призначення на ці посади недостойних і негідних цих посад осіб. Які додаткові вимоги, на Ваш погляд, було б бажано внести в ст. 148 Конституції України?

5. Президент України призначив суддею Конституційного Суду України громадянина Г. Незважаючи на виданий Указ Президента України, призначений на посаду суддя Конституційного Суду України до роботи не приступив в силу об'єктивних і суб'єктивних причин. У подальшому Указ Президента був скасований новообраним Президентом України.

Прокоментуйте ситуацію, що склалася, звернувши увагу на такі моменти. Які вимоги пред'являються до відповідного Указу Президента? Чому новопризначений суддя не приступив до виконання своїх обов'язків? З якого моменту суддя вважається як таким, що вступив на посаду?

Контрольні запитання

1. Що являє собою американська модель конституційної юстиції?
2. Яку структуру має Конституційний Суд України?
3. Що являє собою "суд ампаро"?
4. Чи можна вважати перелік функцій Конституційного Суду України вичерпним?

Нормативно-правові джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст.141. (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 08.12.2004р. // ВВР. – 2005. – № 2 – Ст.44.)

2. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136 VIII
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 72. – Ст. 2432.
5. Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2008 р. № 23-рп/2008 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ccu.gov.uk/doccatalog/list?currDir=22778>.

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш// Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В.
3. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю.
5. Баулін // Вісник Конституційного Суду України.– 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
6. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
7. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В.
8. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.
9. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. - 2012. – № 7/8. – С. 68-75.

10. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України / Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
11. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
12. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
13. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
14. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
15. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.
16. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
17. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
18. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.
19. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
20. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні : збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р. / Конституційний Суд України ; за заг. ред. Ю. В. Бауліна. – К. : ВАІТЕ, 2016. – 186 с.

Тема 2. Конституційно-судовий процес в Україні (2 год.)

П л а н

1. Поняття і особливості конституційного судочинства.
2. Принципи конституційного судочинства.
3. Учасники, стадії та строки конституційного провадження.
4. Звернення до Конституційного Суду України.
5. Попередня перевірка конституційних подань (звернень).
6. Відкриття конституційного провадження.
7. Розгляд конституційних подань (звернень) на пленарному засіданні Конституційного Суду України.
8. Прийняття рішень і висновків Конституційного Суду України.
9. Порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

1. Київська міська рада звернулася до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 1, 2 ст. 141 Конституції України. Під час слухань на пленарному засіданні судді дійшли висновку, що деякі положення Закону України “Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування” не відповідають Конституції України. Тому в своєму Рішенні Конституційний Суд України не лише надав тлумачення, про яке безпосередньо йшлося у конституційному поданні, а ще й визнав зазначені положення неконституційними, хоча Київська міська рада питання про це не ставила.

Які правові наслідки визнання акта неконституційним? Чи пов’язаний Конституційний Суд України предметом конституційного подання (звернення)? Проаналізуйте ситуацію, що склалася.

2. Під час розгляду справи в Конституційному Суді України з’ясувалося, що представник суб’єкта права на конституційне подання є рідним братом одного з суддів Конституційного Суду.

Яким чином має бути вирішена ця ситуація? Як це питання вирішувалося у попередній редакції Регламенту Конституційного Суду України від 05.03.1997 р. та в чинних процесуальних кодексах України? Яке регулювання більш сприяє забезпеченню принципу незалежності судової влади? Відповідь обґрунтуйте.

3. Громадянин С. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням надати офіційне тлумачення ч. 1 ст. 59 Конституції України. Необхідність в офіційному тлумаченні цієї норми він обґрунтував тим, що під час

попереднього розслідування його кримінальної справи слідчий податкової міліції та прокурор м. Маріуполя Донецької обл. відмовили йому в задоволенні клопотання про допуск як захисника працівника приватної юридичної фірми, посилаючись на відсутність у останнього ад-вокатської ліцензії. Дії зазначених посадових осіб С. оскаржив до Жовтневого районного суду м. Маріуполя, який визнав їх не-правомірними. Пізніше це рішення районного суду було скасовано Донецьким обласним судом.

Хто може бути суб'єктами звернення до Конституційного Суду України? Чи є підстави для відкриття конституційного провадження у даній справі? Яким чином буде відбуватися процедура розгляду цього конституційного звернення? Складіть його проект.

4. Конституційний Суд України 26 черв. 2008 р. визнав неконституційними низку положень Закону “Про Конституційний Суд України”, який регулює його діяльність.

Чи мав Конституційний Суд на це право? Як це узгоджується із процесуальним принципом “ніхто не може бути суддею у власній справі”? Що таке концепція самообмеження Конституційного Суду?

5. Конституційний Суд України 1 груд. 2004 р. прийняв Рішення, згідно з яким окремі положення Закону України “Про статус суддів” були визнані неконституційними, а також сформулював правову позицію про те, що зменшення рівня гарантій незалежності й недоторканності суддів при прийнятті нових законів не допускається. Однак пізніше Верховна Рада України ухвалила інший Закон – “Про Державний бюджет на 2005 р.”, яким був обмежений розмір пенсій та інших виплат суддям.

Як має діяти Конституційний Суд України у цій ситуації? Чи в змозі Конституційний Суд за власною ініціативою розпочати провадження у справі? Який порядок виконання його рішень? Яка існує відповідальність за невиконання рішень Конституційного Суду?

Контрольні запитання.

1. Що являє собою конституційне провадження?
2. Навіщо потрібно здійснювати попередню перевірку конституційних подань (звернень)?
3. Як приймаються акти Конституційного Суду України?
4. В чому полягають процесуальні особливості провадження за конституційним зверненням?
5. На яких принципах будується конституційне судочинство?

Нормативно-правові джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст.141. (Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 08.12.2004р. // ВВР. – 2005. – № 2 – Ст.44.)
6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136 VIII
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 72. – Ст. 2432.
9. Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2008 р. № 23-рп/2008 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ccu.gov.uk/doccatalog/list?currDir=22778>.

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
3. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
4. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
5. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.

6. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. - 012. – № 7/8. – С. 68-75.
7. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
8. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
9. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
10. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
11. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
12. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.
13. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
14. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
15. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. -N 10. - С. 125-140.
16. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
17. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні : збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р. / Конституційний Суд України ; за заг. ред. Ю. В. Бауліна. – К. : ВАІТЕ, 2016. – 186 с.

Тема 5. Правова природа конституційної скарги (2 год).

При опрацюванні даної теми студенти - магістри повинні зосередити увагу на динамічну трансформацію вітчизняних суспільно-політичних процесів та інститутів, а також світові тенденції зближення правових систем, їх розбудови на основі спільних принципів та стандартів що логічно привели до актуалізації конституційно-правової реформи, у тому числі в аспекті запровадження на конституційному рівні нових правових інститутів, щодо доцільності яких досягнуто принципової згоди у вітчизняній юридичній науці.

Завдання цього семінару полягає в тому щоб переконати студента про важливість заснування інституту конституційної скарги, сутність якої, за всієї різноманітності її моделей, зводиться до визнання за фізичними та юридичними особами права звертатися до органів конституційної юрисдикції із письмовою заявою про перевірку конституційності законів та інших правових актів, які порушують конституційні права і свободи скаржника.

Адже конституційна скарга - апробований провідними країнами світу ефективний засіб захисту основоположних прав людини, зміцнення верховенства права та розбудови демократії. Тому студенти повинні засвоїти ці три ключові цінності виступають основою європейського правового простору, побудованого на спільній конституційній спадщині та ліберально-правовій аксіології.

Мета цього практичного заняття - допомогти студентам на основі ґрунтовного опанування світового досвіду запровадження та функціонування інституту конституційної скарги засвоїти основні засади організації діяльності органів конституційної юрисдикції щодо захисту прав та свобод людини і громадянина, сформулювати стійкі переконання в необхідності жити й працювати за нормами законодавства та набути вміння й навички застосування конституційних норм у практичній діяльності.

План.

1. Особливості правової природи конституційної скарги та її функціонального призначення.
2. Роль конституційної скарги у забезпеченні прав людини та запровадженні європейських стандартів правового захисту.
3. Конституційна скарга як інститут демократії.
4. Конституційна скарга як прояв дії верховенства права.
5. Конституційна скарга як інститут конституційного права
6. Конституційна скарга як спосіб вирішення конституційно-правового спору

Контрольні запитання:

1. Які характерні аспекти правової природи притаманні інституту конституційної скарги?
2. Надайте характеристику конституційної скарги у аспекті засобу захисту прав людини та гарантії їх реалізації.
3. Яку роль відіграє конституційна скарга в укріпленні демократичних засад у державі і суспільстві?
4. Як Ви розумієте конституційну скаргу у аспекті прояву дії принципу верховенства права?
5. Які основні ознаки конституційної скарги як інституту конституційного права?

6. Які права і свободи людини і громадянина можуть виступати об'єктом судового захисту?
7. Як Ви розумієте зміст положення частини 2 статті 124 Конституції України, котре визначає поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі?
8. Хто може виступати суб'єктами права на судовий захист?
9. Чи допомагає інститут конституційної скарги запобігати перевантаженню ЄСПЧ? Яка з цього приводу позиція Венеційської комісії?
10. Які існують основні напрями впливу рішень Європейського суду з прав людини на конституційне правосуддя?
11. Чи є правомірним, на Ваш погляд, обмеження конституційної індивідуальної скарги тільки тими конституційними правами, які передбачені у Європейській конвенції?
12. Які два елементи конституціоналізму, на думку провідних фахівців в галузі конституційного права не можуть бути розмежовані?
13. Яким чином, на Ваш погляд, крізь практику Конституційного Суду України на сьогодні проявляється правозастосовна роль основоположних принципів права, у тому числі і верховенства права?
14. Що означає термін «принцип верховенства права»? Яких нормативних, процедурних та інституційних вимог слід дотримуватися для того аби інститут конституційної скарги міг бути розглянутий як прояв і чинник дії верховенства права у державі?
15. Яка на Ваш погляд модель конституційної скарги (повна чи нормативна), більшою мірою відповідає сутності конституційного суду як «суду права»?

16. Які існують характеристики інституту права? Чи притаманні конституційній скарзі ознаки інституту права?
17. Які ознаки публічно-правового характеру притаманні інституту

конституційної скарги?

18. Яка, на Ваш погляд, відмінність між конституційно-правовим спором та конституційним правопорушенням?

Нормативні акти та наукова література.

1. Конституція України від 28.06.1996 р., зі змінами // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С.141
2. Закон України «Про Конституційний Суд України від 13.07.2017 р. Коментар до Конституції України [Текст] / редкол.: Ф. Опришко та ін. — К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 1996.-376 с.
3. Арутюнян, Г. Г. Індивідуальна конституційна скарга: європейські тенденції системного розвитку [Текст] / Г. Г. Арутюнян // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу : матеріали міжнар. конф., м. Київ, 16 верес. 2011 р. / Конституц. Суд України ; відп. ред. А. С. Головін. - К. : Логос, 2011.-С. 66-77.
4. Бондарь, В. С. Судебний конституціоналізм в Росії в світлі конституційного правосуддя [Текст] / В. С. Бондарь. - Норма : ИНФРА-М, 2011.-544 с.
5. Витрук, Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс [Текст] : учеб. пособие / Н. В. Витрук. - М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. - 376 с.
6. Гультай, М. Конституційна скарга як інститут конституційного права [Текст] / М. Гультай // Слово нац. школи суддів України. - 2012. - № 1 (1).-С. 111-120.
7. Дашковська, О. Ідея взаємної відповідальності держави і особи в європейській політико-правовій думці [Текст] / О. Дашковська // Вісн. Акад. прав, наук України. -2012. -№ 2 (69). - С. 105-113.
8. Загальна теорія держави і права [Текст] : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — Х. : Право, 2009.-584 с.
9. Портнов, А. В. Правове регулювання конституційного судочинства в Україні: доктрина, суб'єкти і форми конституційного судочинства, створення нових процесуальних інститутів [Текст] : моногр. / А. В. Портнов. - К. : Логос, 2008. - 202 с.
10. Портнов, А. В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні [Текст] : моногр. / А. В. Портнов. — К. : Логос, 2008.- 155 с.
11. Проблеми сучасної конституціоналістики [Текст] : навч. посіб. / М. П. Орзіх, М. В. Афанасьєва, В. Р. Барський та ін. ; за ред. М. П. Орзіха. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 272 с.
12. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка [Текст] / упоряд.: О. В. Петришин, С. В. Шевчук, О. Р. Дашковська та ін.; відп. за вип. О. В. Петришин. — Х. : Право, 2010. - 272 с.
13. Верховенство права [Текст] : доп., схвал. Венеційською Комісією на 86-му пленар. засіданні 25-26 берез. 2011 р. // Право України.- 2011.-№

КАЗУСИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОТИВОВАНИХ ВІДПОВІДЕЙ

1. Громадянин Татарінцев В.М. порушив питання про офіційне тлумачення положень статті 47 Конституції України, статей 1,71 Житлового кодексу Української РСР, статті 223 Цивільного процесуального кодексу України, статті 310 Цивільного кодексу України. Крім того, автор звернення просив Конституційний Суд України визнати рішення Держинського районного суду м. Харкова, рішення апеляційного суду Харківської області, ухвали Верховного Суду (відповідно 12.10.2005 р.; 13.12.2007 р.;

2. 6.06.2008 р.) такими що не відповідають Конституції України, ЦПК України, ЖК України, ЦПК України, оскільки на його погляд, судами під час здійснення провадження у справі було порушено його конституційне право на житло. На підставі пп. 2, 4 ч. 1 ст. 45 Закону України "Про Конституційний Суд України" своєю Ухвалою Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження з причин невідповідності конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України та Закону України "Про Конституційний Суд України" та невідомості Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

3. Чи потрібна мотивація причин відмови?

4. В яких випадках Конституційний Суд України приймає процесуальний акт про відмову у прийнятті звернення до розгляду?

5. В якій організаційній формі конституційного судочинства Конституційний Суд України має оформити відмову у відкритті конституційного провадження?

6. В яких випадках Конституційний Суд України має оцінювати судову практику відносно порушення судами загальної юрисдикції прав і свобод людини і громадянина?

7. До Конституційного Суду України звернулось Міністерство внутрішніх справ за конституційним поданням щодо практичної Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні необхідності у роз'ясненні положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад", оскільки нечітке викладення вказаної норми призводить до неоднозначного її застосування судами та іншими органами державної влади. Конституційний Суд України застосував непередбачену Законом України "Про Конституційний Суд України" організаційну форму судочинства у вигляді "письмового" розгляду і на пленарному засіданні заслухавши судцю-доповідача, дослідивши матеріали справи (про охорону трудових прав депутатів місцевих рад), прийшов до висновку, що положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад" є такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними). Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів" (справа про охорону трудових прав депутатів місцевих рад) від 26.03.2002 р. №6-рп/2002 / / Конституційний суд України: Рішення. Висновки 2001-2002/Відп. ред. П.Б. Євграфов,— К., 2002.—С. 220-225.

8. Чи існує та передбачена чинним законодавством така організаційна форма розгляду справ в порядку конституційного судочинства як "письмовий" розгляд справ?

9. Чим відрізняється оцінка конституційності нормативного акта від офіційного тлумачення, якщо предмет конституційного подання визначається суб'єктом права подання?

10. Яким чином відбувається процедура розгляду матеріалів справи, якщо судочинство проходить без залучення учасників, заслуховування їх пояснень? Чи забезпечується у такий спосіб "письмовий" розгляд справи Конституційним Судом України з дотриманням принципів.

11. До Конституційного Суду України звернувся суб'єкт права на конституційне подання — 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад). Підставою для розгляду справи народні депутати України вважали практичну необхідність в офіційній інтерпретації зазначених положень ст. 140 Конституції України.

12. На пленарному засіданні відкритого судового розгляду після доповіді судді були заслухані пояснення учасників конституційного провадження (представника народних депутатів України, Ірпінського міського голови, Постійного представника Верховної Ради України, Постійного представника Президента України та інших залучених учасників конституційного провадження). Конституційний Суд України прийняв рішення, в якому була дана офіційна інтерпретація ч. 1 ст. 140 Конституції України, зокрема, було визначено, що положення вказаної конституційної норми слід розуміти: в аспекті місцевого самоврядування як права територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України, територіальної громади як жителів села селища, міста чи добровільного об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду. Конституційний Суд України підкреслив, що зазначені положення не встановлюють порядку об'єднання або роз'єднання територіальних громад.

13. Важливим аспектом вказаного Рішення Конституційного Суду України був такий висновок, що питання організації місцевого самоврядування, які не врегульовані Конституцією України, у тому числі умови та порядок об'єднання

або роз'єднання територіальних громад сіл селищ, міст мають визначатися законом (ст. 146 Конституції України).

14. Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад) від 18.06.2002 р. №12-рп/2002.

15. В чому особливості правової природи рішень Конституційного Суду України?

Чи достатня для праворозуміння суб'єкта конституційного подання офіційна інтерпретація зазначених ним конституційних положень?

16. Чи можна розглядати правові позиції Конституційного Суду України як особливий вид джерела права? В яких частинах (мотивувальній чи резолютивній) Конституційним Судом формулюються (визначаються) правові позиції?

17. Чи дозволяє чинний Закон України "Про Конституційний Суд України" звертатися суб'єкту права на конституційне подання чи конституційне звернення до Конституційного Суду України з клопотанням про роз'яснення рішення Конституційного Суду України?

18. Чи має право Конституційний Суд України переглядати (уточнювати) прийняті ним раніше рішення або висновки?

19. Яким чином має бути виконано прийняте Конституційним Судом рішення щодо офіційної інтерпретації норм Конституції чи законів України?

20. До Конституційного Суду України звернулася Київська міська рада депутатів з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення положень частин 1, 2, ст. 141 Конституції України. У травні 2009 р. ця справа була розглянута на пленарному засіданні Конституційного Суду України і після доповіді судді — Голови Конституційного Суду України, свої позиції виклали учасники конституційного провадження: представник Київської міської ради, Постійний представник Верховної Ради України у IV. Казуси конституційного правосуддя та завдання для мотивованих відповідей Конституційному Суді України, Представник Президента України у Конституційному Суді, народні депутати України як учасники провадження.

21. Предметом конституційного подання були визначені положення Основного Закону України, в яких, на думку суб'єкта права звернення, не вирізняються вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування в аспекті строків повноважень їх депутатів в залежності від виду виборів і не встановлюються вимоги, щодо погодження в часі проведення виборів до Верховної Ради України та місцевих рад.

22. Конституційний Суд України отримав наукові експертизи від деяких юридичних вузів, зокрема, Національної юридичної академії імені Ярослава

Мудрого, а також пояснення від Голови Верховної Ради України і Президента України, які мали протилежне праворозуміння предмета конституційного подання.

23. В прийнятому Рішенні від 04.06.2009 р. Конституційний Суд України розтлумачив положення ч. 1, 2 ст. 141 Конституції України, визначивши, що при обранні депутатів сільської, селищної, міської, районної та обласної рад та сільського селищного, міського голови на передбачених Конституцією чергових та позачергових виборах на зазначених осіб поширюється відповідно п'ятирічний та чотирирічний строки повноважень. Конституційний Суд України своїм Рішенням змінив існуючий порядок регулювання відносин щодо строків виборів до органів місцевого самоврядування, визначивши, що слід керуватися позицією, за якою встановлені однакові строки повноважень органів місцевого самоврядування обраних на чергових та позачергових виборах.

Обґрунтовуючи свої інші висновки Конституційний Суд України послався на в24.исловлену раніше правову позицію щодо встановлення Конституцією та законами України однакових підходів до організації і діяльності органів, які мають представницький характер: Верховної Ради України, Верховної Ради АР Крим, місцевих рад.

25. Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч. 1, 2 ст. 141 Конституції України від 04.06.2009 р. №13-рп/2009 / / Офіційний сайт Конституційного Суду України.

26. Чи можна вважати правову позицію Конституційного Суду України формулюванням через офіційне тлумачення нової норми щодо строків повноважень органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів?

27. Чи правильно у вказаному Рішенні визначається тотожність строків проведення виборів до органів місцевого самоврядування, із строками їх повноважень, включаючи строки проведення позачергових і чергових виборів сільських, селищних, міських голів?

28. Чи можна вважати, що у такій офіційній інтерпретації Конституційний Суд України, не врахував вимоги статей 147, 150, 151, 152 Конституції України, розширив предмет конституційного подання за власною ініціативою і таким чином вийшов за межі своєї компетенції?

29. Чи можна вважати конституційно обґрунтованою щодо правомірності правову позицію Конституційного Суду України відносно визнання неконституційним положення ст. 2 Закону України "Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)" від 24.06.2004 №1866-IV, оскільки питання щодо конституційності вказаного положення не було предметом судового дослідження і не містилося у

конституційному поданні, а тому по цьому питанню не відкривалося конституційне подання?

Перелік питань для самоконтролю.

1. Конституційна юрисдикція як особливий вид застосування конституційного правосуддя у сфері конституційно-правових відносин (поняття, сутність, форми застосування).
2. Конституційний контроль (поняття, сутність і форми реалізації) Завдання охорони Конституції України.
3. Система джерел права у здійсненні конституційного правосуддя.
4. Становлення і розвиток інституту судового конституційного контролю в Україні.
5. Статус Конституційного Суду України (функції, повноваження, верховенство у правозастосовчій практиці).
6. Структура Конституційного Суду України, організація його діяльності.
7. Політико-правові умови формування складу Конституційного Суду України.
8. Статус Суддів Конституційного Суду України, організаційно-правові форми реалізації їх компетенції.
9. Статус постійних представників Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України (правове регулювання повноважень і обов'язковість залучення до розгляду справ).
10. Вимоги, які встановлюються для кандидатів на посаду Судді Конституційного Суду України, порядок звільнення Судді Конституційного Суду України із займаної посади.
11. Гарантії незалежності Суддів Конституційного Суду України та підстави припинення їх повноважень.
12. Обсяг і межі застосування конституційної юрисдикції стосовно конкретних справ і предмета їх розгляду.
13. Верховенство права і верховенство Конституції України у конституційному правосудді.

31

Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні

14. Конституційне правосуддя і внутрішня політика держави.
15. Конституційні цінності і конституційні правовідносини як мета вирішення справ у конституційному правосудді.
16. Критерії розмежування компетенції Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції (предметна і процесуальна підвідомчість).
17. Офіційне тлумачення Конституції і законів України —

важлива сфера застосування конституційної юрисдикції.

18. Види компетенційних спорів і конституційних конфліктів — особлива сфера у реалізації компетенції Конституційного Суду України.

19. Поняття і види конституційного судочинства.

20. Принципи конституційного судочинства (об'єктивність, повнота, гласність, доступність).

21. Стадії конституційного судочинства.

22. Суб'єкти права конституційних подань і конституційних звернень.

23. Проблема запровадження права громадян на "конституційну скаргу" як конституційна гарантія забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

24. Процесуальні права суб'єктів права, які заявляють клопотання у конституційне правосуддя.

25. Конституційне клопотання: поняття, зміст, вимоги до його юридичних ознак.

26. Конституційне звернення: поняття, зміст, порядок оформлення і подання до Суду.

27. Попередній розгляд конституційних клопотань, його мета і процесуальне вирішення.

28. Форми розгляду у конституційному провадженні конституційних подань і звернень і відповідність їх меті правосуддя.

29. Процесуальні права і обов'язки учасників конституційного судочинства.

* 32

V. Питання, щодо тематики спецкурсу

30. Чи існує судове доказування, з'ясування обставин і змагальність у конституційному судочинстві? Як реалізується в сфері конституційної юрисдикції принцип "суд права, а не суд фактів"?

31. Сторони чи учасники конституційного судочинства: принципи спеціалізації вимагають уточнення.

32. Зміст і види рішень і висновків Конституційного Суду України.

33. Правові позиції Конституційного Суду України. Специфіка "відмовних актів" Конституційного Суду України з позитивним рішенням.

34. Конституційно-правові вимоги до рішень і висновків Конституційного Суду України.

35. Юридична сила рішень Конституційного Суду України.

36. Верховенство (обов'язковість) рішень Конституційного

Суду України як гарантія їх виконання.

37. Окрема думка Судді Конституційного Суду України щодо постановлених рішень і висновків.

38. Перегляд, роз'яснення, незмінюваність правових позицій прийнятих рішень конституційного правосуддя: реалії і перспективи.

39. Остаточність, неоскаржуваність і обов'язковість рішень Конституційного Суду України.

40. Реалізація правової політики держави у рішеннях і висновках Конституційного Суду України.